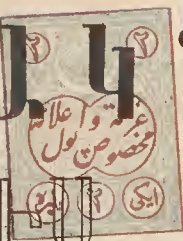

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

ՀԱՆՐԱՒԱԾ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Է. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 150

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16/28 1888

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար 4 Ժողովրդ Օսմ. ոսկի, քրդասարսաբեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Չեռէ կը ծախուի հարկ 50 փարայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ դիմելու են կամ իրենց հասցեն դրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խան քիւ 43,44: — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարմանք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվճար համակ կամ ո եւ է գրութիւն չընդունուիր : 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձրի կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կնոջ ազդեցութիւնն. — Դրականութիւն. — Անհոնութիւն եւ Յաւիտեանականութիւն. — Աշխատութիւն. — Աշխատեցողական. — Ուղիւն անսխիւր Այլ եւ այլք. — Ազգային. — Քաղաքական :

ԿՆՈՋ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆ

Սկովտիոյ հիւսիսային կողմն ջրաբուժական հաստատութեան մը մէջ մի քանի տարիներ առաջ կը գտնուէին ոչ սակաւ այցելուք : Անդ մի քանի շաբաթ բնակողներուն մէջ գոյացած էր նշանաւոր մտերմութիւն մը : Շաբաթ օր մը մինչ ծերունի պարոն մը, վաճառական մը, որոյ խօսակցութեան եղանակըն ամենուն ցուցած էր թէ Քրիստոնեայ անձ մը չէր, կը նստէր դահլիճին մէջ՝ մանկամարդ տիկին մը ներս մտաւ : Միշտ քաղճրահամբոյր և զուարթ լինելով՝ իւր հաճոյքն էր ընել երջանիկ զամենեւին որ իւր շուրջն են : Իւր սիրտն յայտնապէս հաստատուած էր Աստուծոյ վրայ եւ իւր վրայ անձնասիրութեան բացարձակ բացակայութիւնն այնպէս ակնդրել էր որ բոլոր այցելուք

սովորած էին զինքն մեծապէս յարգել :

Յետ սակաւ ինչ խօսելոյ օրոյն վիճակին սովորական նիւթոյն նկատմամբ, վաճառականն մանկամարդ տիկնոջ ըսաւ թէ այն օր մի քանի կտրեւոր նամակներ գրելով պիտի զբաղէր եւ չէր ուզեր զի որ եւ իցէ որ արգելք լինէր իրեն եւ յարեց թէ վաղիւ պիտի ունենար բաւական երկար ժամանակ զուարճութեան :

«Ո՛հ տէր,» գոչեց տիկինն, «Այդ շիտակ չէ : Յոյժ լաւագոյն պիտի լինէր եթէ պատրաստէիր ձեր նամակներն այս օր, եւ աստուածային պաշտաման ներկայ լինէիք վաղիւ : Կիրակիէն եւս առաւել հաճոյք պիտի զգար և երջանկագոյն պիտի լինիր, եթէ այս օր աւարտէր ձեր զբաղումն և Տէրոջը օրն նուիրէր իւր սեպհական գործածութեան» : Տիկինն արտասանեց այս խօսքերն ոչ թէ բռնազբօսիկ եղանակաւ, այլ խորին խանդաղատանօք : Այս խօսքերն աշխարհասէր վաճառականին այնպէս ազդեցին որ նա իր գրութիւններն ննջելէ առաջ աւարտեց եւ յաջորդ օրն գնաց ուր յառաջագոյն դուն ուրեք տեսնուած էր,

այն է Աստուծոյ տունն : Յուսանք թէ նա հուսկ ուրեմն առաջնորդուեցաւ յոռո Յիսուսի :

Կը հաւատամ թէ ի մասին խոստովանելու իւրեանց Տէրն՝ կանայք որք ճաշակած են Փրկչին սէրն , աւելի քաջ են քան զբազում արս , և անշուշտ անոնց վկայութիւնն ունի մի այնպիսի ազդեցութիւն , որոյ զօրութիւնն դիւրաւ զինք կրնար չափել : Բրտագոյն եւ ամենէն աշխարհասէր մարդն իսկ հագիւ կրնայ մաքառիլ , ի մասին զէմ արտաքին յարգանք տալու կրօնի , ի ներկայութեան կնոջ մը , որոյ կեանքն շարունակական վկայութիւն մը եղած է Յիսուսի համար : Իւր յաղթահարիչ եղանակն , քաղցր եւ զորովալիւր խօսքերն կը թափանցեն այնպիսի տեղեր ուր ոչինչ կրնայ մտնել : Եթէ կանայք միայն գիտնային այն զօրութիւնն , զոր ունին այսպէս դիւմելու իւրեանց բարեկամներն և դրացիներն ի բարին , նոքա եւս առաւել պիտի քաջալերուէին բարձրացնել ճշմարտութեան դրօշակն :

Քայց եթէ կնոջ ազդեցութիւնն այսչափ հզօր է ի բարին եւ ի սիրելին , նա նոյնչափ ազդու է ի յոռին : Չայս ապացուցանելու համար յառաջ կը բերենք միայն մէկ օրինակ , զոր կը կարդանք Գ. Թագ. ԺԱ. 4.ի մէջ , — «Եւ Սողոմոն ի ծերութեան ժամանակ անոր կիներն անոր սիրտն օտար աստուածներու զարձուցին . . . : »

Ոչ որ լաւագոյնս գիտէր թէ ինչ էր ուղիղն կամ կրնար խօսիլ առաւել ազդուապէս զայնմանէ քան Իսրայէլի իմաստուն Արքայն , սակայն նոյն իսկ նա հրապուրուեցաւ զործել յոռեգոյն եւ ամենէն ժպիրն մեղքեր : Նոյն իսկ այն մարդն , որում Իսրայէլի տէր Աստուածն երկիցս երեւեցաւ եւ որ մեծարեցաւ կառուցանելով տաճար մը յանուն Եհովայի , ստորնացաւ մինչեւ երկիրպագա-

նել կռոց և հետեւիլ հեթանոսական զարշիւեաց : Չարմանալի չէ զի երկնից արդար ցասումն բորբոքեցաւ ընդդէմ Սողոմոնի եւ թագաւորութեան մեծագոյն մասն պատառեցաւ իւր որդւոյն ձեռքէն :

Քանի սխրալի է կնոջ ազդեցութիւնն յառաջնորդել զմարդիկ յերկինս կամ յանկուցանել զանոնք ի վայր ի դժոխս : Իւր ժմիտն ու ժպիտ և իւր արտասուքն անթիւ անհամար անձանց կամ շինութեան և կամ կործանման պատճառ եղած են : Ուր որ նա կ'երթայ՝ այնք և կ'առաջնորդէ բազում անձեր , որոց վերայ կը հանգչի իւր հրապուրանաց զօրութիւնն : Ապաքէն եթէ նա գիտնար իւր զօրութիւնն և այս կենաց յաւիտեական վախճանն , կանգ առնելով պիտի հարցնէր , «հէր կը միտին իմ քայլափոխներս : » Ամէն կին որ կ'ընթեռնու ներկայ յօգուածն թող հարցնէ ինքեան . « Վերջապէս իմ շուրջս հէր պիտի ժողովեմ զանոնք որք իմ ազդեցութեանս տակեն : Պիտի լինի այն կենաց չրոյն յայնկոյս ուր յաւիտեան ցնծութիւն և անդորրութիւն կը բռնակին և ուր անոնց , որոց օգնած եմ ի փրկութիւն , երեսներն պիտի ժպտին յաւիտեական երախտագիտութեամբ , կամ վայեքու անդնդախոր խորխորատին մէջ ուր որդն չմեռնիր և հուրն չը մարիր և ուր պարսաւանքն այնոցիկ , զորս ես իմ աշխարհասէր կենօքս մոլորցուցած եմ ի Քրիստոսէ , իմ վիշտս պիտի գործեն առաւել անտանելի քան իւրեանցն : »

Ո՛ր կին , սովորէ թէ ինչ է քո զօրութիւն և զործածէ զայն ի բարին և յօգուտ քո և դրացւոյդ : Քու զօրութիւնդ թող երեւի սիրելեացդ , բարեկամացդ և բոլոր քեզ վերաբերողներուն վրայ իբր երկնից մէկ գեղափայլ ճաճանչն վեր հանելով զանոնք ամեն անմաքուր , զարշիլի եւ անհաճոյ իրերէն : Լեցուր այն տեղն զոր աստուածային շնորհքն սահմանած

է քեզ համար՝ ծառայելով ի պէտս այնոցիկ, որք քո ազդեցութեան շրջանակին մէջ են և ի վեր քան զամենայն առաջնորդէ զանոնք ի վեր յերջանիկ տունն ուր կը միտեն նաեւ քո քայլերն, առաջնորդուելով միանգամայն սիրեցեալ Փրկչին ձեռամբ:

Դ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն

Շարունակութիւն Տես քիւ 149

Շատեր կան որ կը կարծեն թէ պատմութեան և գիտութեան մեզ ընծայած ընդարձակագոյն աեծութիւնը նուազ հաւատոյ արժան կընէ զԳրիստոնէութիւնն որ կը կարծեն թէ միայն մին է այն հազարաւոր կրօնից մէջ որք ծաղկած են աշխարհի մը մէջ որ, ըստ աստղագիտութեան, միայն մին է ահոնութեան մէջ սիռեալ անթիւ միլիոններուն: Ըստ իս յիշեալ աներկբայելի իրողութիւնք դորա բոլորովին հակառակը եզրակացնել կուտան մեզ կարծեմ թէ Գօնթ իմաստութեամբ վարուեցաւ երբ իւր յետագոյն գըրութեանց մէջ ամենեւին չքաջալերեց մարդկային յայտնի շահերէն հեռի իրերն խուզարկելը, սա հիման վրայ յենլով թէ այդպիսի իրաց խուզարկութիւնք հակառակ են Դրական հաւատոյ յառաջադիմութեան: Ոչ թէ Բրիտանիէութիւնը, այլ Դրականութիւնն է որ կը սարսափի և կը գունատի հեռաւոր ուսումնական խուզարկութեանց լուսոյն առջեւ: Քանզի, մինչ Դրական հաւատքն կը դաւանի թէ ինքզինքը գիտութեան վրայ հիմնած է, նորա բոլոր սէրն կը կեդրոնանայ մարդկութեան վրայ, և ուստի Դրականք եղական տեսա-

սարան մը կընծայեն մեզ երբ կը ներկայեն կրօն մը յորում նորա հիմը կազմող գիտութեանց մէջ եղած մէն մի յառաջադիմութիւն առաւել քան զառաւել կը փոքրկացնէ այն առարկային, այսինքն մարդոյն մեծութիւնը որոյ համար է իւր իսկ գոյութիւնն: Քանզի ինչ է մարդն երբ սոսկ իբր բնական առարկայ նկատեմք զայն: Եղաւ ժամանակ մը երբ մարդկային սեռին ճակատագիրը զթողեցուց նախնի փիլիսոփային մտաց բոլոր կողմը և չէր կրնար պարփակուիլ նորա երեւակայութեան սահմանաց մէջ: Չաստուածոց մասնաւոր խնամոց առարկայն էր այն, սպասարկու տիեզերքի մը կեդրոնական առարկայն. այն, որոյ համար կը ծագէր արեգակն և կիշնէր ցօղն, որում կը ծառայէին աստեղք իրենց ընթացից մէջ. անցելոյն մէջ իր ծագումը աստուածային նախահայրերէ էր առած, և աստուածային շնորհիւ կրնար ապագային մէջ յաջողութեան և յաղթանակի անվերջ գոյութեան մը արժանանալ: Եւ հիմայ կըսուի թէ մինք այս գաղափարներն թողած ենք, և ընտանիքը, ցեղը, ազգը չեն որ կը գրաւեն մեր բոլոր ուշը: Անցեալ, ներկայ և ապառնի մարդկութիւնն է այն զոր պէտք է պաշտեմք ըստ Դրական հաւատոյ: Ինչ կրնամք բսել ուրեմն այս էակին համար: Որչափ որ բնական գիտութիւնը ինքնին կարող է մեզ ուսուցանել՝ մարդ ոչ եւս է տիեզերաց վերջին նպատակը, ոչ եւս բոլոր դարուց յերկնից սերեալ ժառանգորդն: Իւր գոյութիւն իսկ դիպուած մ'է. իւր պատմութիւնը՝ միջադէպի մը կարծ պատմութիւնն որ

կը վերաբերի ամենէն չնչին մոլորակներէն միայն կեանքին: Գիտութիւնը յիշաւի դեռ չգիտեր թէ ինչպէս եղաւ որ շատ մը պատճառներ իրարու հետ միանալով առաջին անգամ գործարանաւոր մածոյծի մէկ կտոր մը կամ քանի մը կտորներ փոխարկեցին և անոնցմէ արտադրեցին մարդկութեան կենդանի նախահայրերն: Սա բաւական է թէ այդպիսի սկզբնաւորութիւններէ էր որ, ըստ բարեշրջութեան վարդապետութեան, սով, ախտեր և փոխադարձ սպանմունք, յարմար դայեակք արարչութեան ապագայ իշխանին, աստիճանաբար յառաջ բերին վերջապէս ցեղ մը որ ըստ բաւականի խղճմտանք ունի ճանաչելու իւր վատթարութիւնը, և բաւական իմացականութիւն՝ ճանաչելու համար իւր աննշանութիւնը: Անցեալը կը զննեմք և կը տեսնեմք թէ նորա պատմութիւնը արեան և արտասուաց, սխալանաց և սին բաղձանաց պատմութիւն մը եղած է: Կը նայիմք դէպ յապագայն և կը սովորեմք թէ ժամանակի չըջանէ մը յետոյ՝ որ շատ երկար է անհատական կեանքին հետ բաղդատելով, և շատ կարճ՝ մեր հետազօտութեանց առջեւ բացուած ժամանակի ուրիշ բաժանմանց քով, մեր արեգակնային դրութեան ոյժերն պիտի սպառին, արեգական փառքը պիտի նսեմանայ, և երկիրս, լռին և անգործ, ոչ եւս պիտի անուցանէ այն սեռն որ առ ժամանակ մը վրդովեց զիւր խաղաղութիւն: Մարդ պիտի դիմէ յանդունդն, և իւր բոլոր խորհուրդներն պիտի ջնջուին: Այն անհանգարտ էակն որ այս հեռաւոր անկեան մէջ պահ մը խղեց տիեզե-

րաց լռութիւնը, վերջապէս պիտի հանդարտի: Նիւթը ոչ եւս պիտի ճանաչէ ինքզինքը: Անկորնչելի յիշատակարանք և անմահ գործեր, մահն իսկ, և մահէ աւելի զօրաւոր սէրն բնաւ չեղածի պէս պիտի լինին: Եւ ոչ ալ որ և է օգուտ մը պիտի ունենան անհամար դարուց մէջ մարդոց ի գործ դրած ճիւղերն, նոցա կրած տառապանքը և վիշտերն, նոցա հանճարն և անձնուիրութիւնն: Արդ, Դրակա-նութիւնը որ զմարդկութիւնն կը ներկայէ մեզ պաշտելու համար, և կը հրաւիրէ զմեզ նուիրել մեր բոլոր ծառայութիւնն առ այն, երբ մի եւ նոյն ատեն, չունենալով բնութեան լոյսէն զատ ուրիշ լոյս, չկրնար մարդկութեան համար ասկից աւելի փառաւոր ճակատագիր մը ցոյց տալ, երբ այն բնական դիտութիւնք, որոց վրայ կը հիմնէ ինքզինքը այս «մարդկութեան կրօն», նիւթական տիեզերքին ժամանակաց և անջրպետներու վրայ մեր տեսութիւնը կընդարձակեն և մարդոյս բռնած դիրքին կարեւորութիւնը կը նուազեցնեն, ոչ ապաքէն մեր պաշտաման առարկայն կը փոքրեանայ և մեկ ցրտին աղդեցութիւն մը կը կրէ մեր բարոյական երեւակայութիւնն, ցորչափ մեր լոյսը միայն բնութենէն կուգայ: Բոլոր կրօններն, որպէս նաեւ կրօնի տեղ բռնել ուզող բոլոր փիլիսոփայութիւններն, Լուկրէտիոս որպէս նաեւ Ս. Պօղոս, մարդոյն ճակատագրին եւ իրաց վախճանին հետ նորա ունեցած առնչութեան վրայ տեսութիւն մը կուտան մեզ: Արդ ուշագրութեան արժանի կէտն սա է որ մէն մի այս տեսակ կրօն կամ փիլիսո-

փայլութիւն որ զմորդ կը նկատէ ոչ այլ ինչ բայց եթէ բնական երեւոյթ մը ուրիշ բնական երեւութից մէջ, բնական առարկայ մը ուրիշ բնական առարկայից մէջ, դատապարտեալ է անյաջողութեան եւ անկարող է ազդեցիկ դրդում մը տալ բարձր ջանքերու: Յիրաւի սա կրնայ մեզ թողուլ դեռ սէր, գութ եւ տոկալու կարողութիւն, եւ այս լաւ է: Բայց այնքան կը փոքրկացունէ՝ և կաղքատացնէ մարդկային ջանից դաղափարական վախճանը, որ թէպէտ քաջալերէ մեզ մեռնիլ արժանապատուութեամբ, չկրնար մեզ թոյլ տալ որ ապրիմք յուսով:

Աստի հակիրճ բան միայն ջանացիցոյց տալ այն կէտերէն մի քանին միայն յորս Դրականութիւնը, մինչեւ անգամ այս աշխարհիս փորձառութեանց սահմանին մէջ ի հարկէ ստորին է Քրիստոնէութենէն իբր սատար բարոյականի, բան մը չըսինք Քրիստոնէութեան ներքին էութեանց վրայ, այն վարդապետութեանց վրայ որք կը վերաբերին Աստուծոյ եւ մարդոյ միջեւ եղած առնչութեանց, որոց մէջ նա կը տարբերի ոչ թէ միայն Դրականութենէ այլ բոլոր ուրիշ կրօններէ: Մեր նպատակն էր բազդատել միայն Դրականութիւնը Քրիստոնէութեան հետ սոյն կէտերուն մէջ ուր Դրականութիւնը զօրաւորագոյն լինել կարծուած է. եւ եթէ մինչեւ իսկ ազոնց մէջ բազդատութեան արդիւնքը աննպաստ է Դրականութեան, որչափ աւելի աննպաստ պիտի լինի այն, եթէ Քրիստոնէութեան բոլոր տարրն ի հաշիւ առնուիմք «Մարդկութեան կրօնը» (Դրականութիւնը) կը թուի յատկապէս յարմարած լինել այն դաս

մը մարդոց ճաշակին որք չեն յօժար Չգիտականութեան չոր ոսկորներն թողուլ առանց կրօնական զգացման կենդանի մնով պատելու, եւ որք միեւնոյն ատեն բաւական բարեբաղդ են կարող լինելով ինքզինքնին համոզելու թէ իրենց անհատական ջանիւք կը նպաստեն կամ կրնան նպաստել մարդկային սեռի համար մեծ իտէալի մը: Տեսանք թէ այս նպատակին ծառայելու մէջ իսկ որքան անբաւական կը գտնուի դրական հաւատքն: Բայց ինչ ունի սա ըսելու մարդկային սեռի այն անհուն բազմութեան որ ընկղմած և գրեթէ ընկճեալ է առօրեայ հոգերու և կարօտութեանց մշտնջենական մաքառման մէջ, որ շատ քիչ պարապոյ ժամ կամ հակամիտութիւն ունի մտածելու ճշդիւ այն «գերին» վրայ զոր մէն մի անհատ պիտի կատարէ «մարդկութեան» մեծ տուամին մէջ: Կրնայ Դրականութիւնը վստահացնել մարդկութեան բոլոր խաւերուն մէջ գտնուող միլիոններն թէ ամենէն աննշան մարդկային էակը իսկ անհուն արժէք ունի յաչս Նորա որ ստեղծեց զերկինս, եւ թէ ամենէն տկարին գործերն իսկ կրնան անհուն կարեւորութիւն ունենալ այս նիւթական դրութեան յոյնութիւն դառնալէն շատ վերջն իսկ, կը մատուցանէ միտարութիւն նոցա որք ի վշտի են, յոյս՝ նոցա որք ի սուգ համակեալ են, ոյժ՝ տկարաց, թողութիւն յանցապարտից, հանգիստ՝ նոցա որք խոնչեալ եւ ծանրաբեռնեալ են, եթէ չկրնար, ուրեմն իր արժանիքն ինչալ որ լինի՝ միցակից չէ Քրիստոնէութեան: Չկրնար թափանցել եւ կենդանացնել սովորական մարդկայ-

նութեան ներքին կեանքը: Չկայ իւր մէջ սնունդ սովորական մարդկային հոգւոյ համար, չկայ միութարութիւն սովորական մարդկային տրամութեան համար, չկայ օգնութիւն սովորական մարդկային տկարութեան համար: Ամենէն բիրտ անկրօնութեան չափ սա եւս զմեզ մարդիկս կը թողու բաժանեալ Աստուծոյ հետ եղած ամեն հաղորդակցութենէ, կը թողու զմեզ դէմ առ դէմ բնութեան խորհուրդ չունեցող ոյժերուն հետ, որք ծնունդ տուած են մեզ, եւ որոց պիտի փոխուիմք դարձեալ քանի մը անպտուղ մաքառումներէ յետոյ, եթէ յերաւի գերբնական կրօնն երազ մ'է:

ԱՆՆՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (*)

Տեսանելի տիեզերքն, իւր հարիւր միլիոնաւոր արեգակամբք կը ներկայացնէ ամբողջական տիեզերաց, անհունութեան մի փոքրիկ մասն: զիւղակ մ' է նահանգի մը մէջ, եւ առաւել փոքր գուցէ: Միւս կողմանէ այն միլիոնաւոր տարիներն կամ դարերն որոցմով կը ջանամք յայտնել արեգականց եւ աշխարհաց ըզգալի զարգացումն, արագասահ վայրկեան մի են եւեթ յաւիտենականութեան մէջ: Ի տես այդ մեծութեանց, կը ճանաչենք միայն մեր դիտողութեանց անբաւականութիւնն եւ կը համոզուինք թէ՛ տիեզերքն անբաղդատելի կերպիւ առաւել ընդարձակ, առաւել հսկայական եւ մեծասքանչ է քան զամենն այն զոր գիտու-

(*) Ծան. Թարգ. Սոյն յօդուած քաղուած մ' է, ք. Ֆլամաստինի մէկ գեղեցիկ գործէն, արժանի ընթերցման մեծ աստեղագիտին այլ հրատարակութեանց նման.

թիւնը կը յայանէ մեզ եւ զոր երեւակայութիւնը կրնայ երագել:

Եթէ այդ ամէն արեգակունք իրապէս հաստատուն, անշարժ, անխախտ եւ անփոփոխ եղած լինէին զերդ սփինքսս յաւիտենականութեան, իւրաքանչիւրն՝ թագաւոր իւր անջնջելի իշխանութեան մէջ, չեմ գիտեր թէ՛ տիեզերաց տեսարանն այսքան մեծասքանչ եւ փառաւոր պիտի լինէր: Այլ նուազ կենդանի պիտի լինէր: Mens agitat molem: Բոլոր այդ աստեղք, ընդարձակ նման մեր արեգական հեռի յիւրեաց անհուն տարածութեամբ, յաշորդելով միմեանց անհուն միջոցին մէջ, կը ջարժին յերկինս: Ոչինչ հանտատուն է տիեզերաց մէջ, ոչ գոյ հիւլէ մի ի բացարձակ անշարժութեան: Այն անեղ զօրութիւններն որոցմով կենդանացեալ է նիւթն, տիեզերապէս կը կառավարեն զնա:

Անհունութեան մէջ արեգականց այդ շարժմունք անզգալի են մեր աչաց. բայց առաւել արագ են քան ու է արագութիւն դիտեալ երկրի վրայ: Երկինքն է բազմազան աստեղաց ճշմարիտ վառարան մը յաւիտենական դատարկութեան ամէն կողմն տարածեալ: Այն աստղն որ մեր արեգակն է, կը հոտնի Քօթմպ համաստեղութեանէն, եւ կը տանի զմեզ դէպի Հերակլէսն, հսկայական արագութեամբ մը մղուելով առաւել եւս ամէն օր, ամէն տարի, ամէն դար, անսահմանութեան մէջ:

Հիանալի, ասարօրինակ եւ անակնկալ դիտողութիւն մը, բայց բացարձակապէս ճշմարիտ, անջրպետին մէն մի արեգակն ունի այնքան սաստիկ արագութիւն որոյքով Թնդանօթի գնատկ մի անշարժ կ'երեւի: Ո՛չ 100 մէթր, ո՛չ 300 մէթր եւ ոչ իսկ 500 մէթր կընթանան մի երկվայրկեանի մէջ, Երկիրն, Արեգակն, Վէկան Արքթիւրիւսն. այլ 10, 20, 30, 50, 100, 000 մէթր, այս ամէնն կը սահին, կը թռչտին, կ'լինան, կը զլորին, կը գահավիժին դա-

տարկութեան մէջ..... եւ սակաւն ածէնն 'ի միասին, երբ դիտենք, անշարժ կ'երեւի: Առնումք քար մի, կրանիդի կտոր մի, երկաթեայ զանգուած մի: Այդ երկաթեայ կտորին հիւլէից իւրաքանչիւրն կը տեղափոխուի, կը թրթռայ, անհատեմատ աւելի մեծ արագութեամբ և կը զանազանի քան աստղն:

Եթէ Փարիզու նման ուղէինք ներկայացնել մի մեծ դրութեամբ արեգակն եւ այն աստղերն որոց միեջ հեռաւորութիւնն ծանօթ է, եւ շարժման մէջ դրնել աստեղս, մոդորակս, արբանեակս և գիսաւորն, իւրաքանչիւրն իւր ընդունում աստիճանին վրայ, դարձեալ ամէն ինչ անշարժ պիտի երեւէր, մանրադէտով իսկ եթէ քննուէր: Ո՞ւր է մեծն, Գեր է փոքրն: Ո՞ւր է շարժումն: Ո՞ւր է անշարժութիւնն: Նարտի խորանարդ մը տիեզերաց չափ մեծ է: Մէկ հարիւրերորդամեծ խորանարդ օդ վեցարիւն հիւլեներէ բաղկացեալ է. եթէ զայնս մտօք երկայնութեան մը վրայ դնենք, պիտի ունենանք հազար՝ մէկ մէթրի համար, միլիոն մը՝ մէկ քիլօմէթրի համար, մէկ միլիառ՝ 1000 քիլօմէթրի համար, եւ մեր վեցարիւն հիւլեներն յայնժամ պիտի գրաւեն 250 եռալիոն փարսախ երկայնութիւն մը: Արդ, մէկ խորանարդ օդոյ հիւլեներն իրապէս գոյութիւն ունին, կը գործեն, կը թրթռան, կը դառնան, կը գահավիժին մեր արեգականց նման. նոքա եւս կը կազմեն տիեզերք մը: Մարդն երկու անհոսնութեանց մէջ կ'գտնուի, կսպրինք, առանց խորհրդածելու նոցա վրայ, փնտրի մէջտեղ:

Ո՞րքան կը մեծցնեն եւ կը կերպարանափոխեն նմանօրինակ դիտողութիւնք զայն աւաթիկ զաղափար գոր, ունի որ ընդհանրապէս անխաբի վրայ: Սոյն ճշմարտութեանց ծանօթութիւնն պէտք չէր լինել առաջին խաբիսխն այն ամէն դատարարութեան որ լուրջ լինելու փառքն

ունի: Տարօրինակ է միթէ տեսնել մեծագոյն մասն արարածոց որք կը մեռնին և կ'ծնին առանց տարակուսելու այդ մեծութեանց վրայ, առանց խորհելու այն հիասքանչ իրականութեան վրայ որ շուրջ կը պատէ զիրենք:

Մեր երկրի վրայ եմք. այն գունտին որ կը զլորի, կը գառնայ եւ խաղալիկ է բիւրաւորփոփոխ և անփոփոխ շարժմանց. բայց մեք այնքան փոքր ենք այդ երկգնտին վրայ և այնքան հեռի աշխարհի մնացեալ ծածկեալ մասէն որ ամէն ինչ մեզ կ'երևի անշարժ և անփոխառ: Սակայն, գիշերն կը տարածէ իւր քօղն, աստեղք կը վառին ի խորս երկնից, երեկոյեան աստղն կը շողշողայ արեւմտեան կողմն, լուսինն կը հեղու մթնոլորտին մէջ իւր լուսեղէն ցօղն: Ամէն ուրեք երթամք լուսոյ արագութեամբ. երկրորդ երկվայրկեանին պիտի անցնինք լուսնոյ առջեւէն որ կը բանայ մեր առջև իւր հսկայ հրաբուխներն եւ կը պարզէ իւր հովիտներն վայրենի:

Կանգ չառնումք: Արեգակն կ'երեւի և թոյլ կուտայ մեզ արձակել վերջին ակնարկ լուսաւորեալ երկրի վրայ, հակեալ գնտիկ մը, որ կը շարժի անհուն գիշերոյ մէջ: Աստղիկ կերելի, նոր երկիր մի, հաւասար մերինին, բնակավայր էակաց, կանգ չառնումք: Արեգակին մօտէն կանցնինք ճանաչելու համար իւր ահեղ տեսարաններն, բայց կը շարունակենք մեր թռիչքն:— Աւասիկ Արէս, իւր մանուածապատ միջերկրականներովն, իւր ծոցերովն, եզրերովն, մեծամեծ գետերովն, ազգերովն, իւր տարօրինակ քաղաքներովն, արքայիւ եւ գործօն բնակիչներովն: Ժամանակն անձուկ է: Դէ իսկ մի փոքր դադար:— Իբր ահեղ կոծող, Արամազդ կը մերձենայ: Հազար երկիրներ անոր հետ չեն փոխուիր: Ո՞րպիսի արագութիւն իւր աւազոց մէջ: Ի՞նչ ժխոր իւր մակերեսին վրայ: Ի՞նչ փոթորիկներ, ի՞նչ հրաբուխ-

ներ, ինչ մարիկներ իւր անհուն, մթնոլորտին ներքեւ: Ի՞նչ տարօրինակ անասուններ իւր ջուրց մէջ: Մարդկութիւնն անդեւս դեռ չերեւիր: Թռչտիւնք թռչտիւնք միշտ: Այդ աշխարհն այնքան արագ որքան Արամազդ, լուսեղէն շրջանակաւ մը պատեալ, Սաթուրնոսն է, որոյ շուրջ կը սաւառնին ունն փոփոխակերպ գունտեր— Շարունակեմք մեր երկնային թռիչն: Ուռնոս, Պոսիդոն այն վերջին ծանօթ աշխարհներն են որոց կը պատահինք մեր ճանապարհին վրայ: Բայց ընթանանք, միշտ 'ի վեր սլանամք.— Դժգոյն, հերարձակ, յամբ, խոնջեալ, կը սահի մեր առջեւէն իւր գիշերոյն մէջ մոլորեալ գիտաւորն. բայց մեր միշտ կը նշմարենք զարեգակն, իբր մի փայլուն եւ մեծ աստղ երկնից համաստեղութեանց մէջ:

Մէկ երկվայրկենի մէջ 75000 փարսախ յարատեւ արագութեամբ մը, չորս ժամեր բաւական եղած էին զմեզ փոխադրելու համար 'ի Պոսիդոն. բայց արդէն բազմաթիւ օրեր կը սաւառնինք անհունութեան մէջ, եւ բազմաթիւ շաբաթներ, բազմաթիւ ամիսներ կրնամք շարունակել մեր ընթացքն այն միայնութեանց մէջ որոցմով շրջապատուած է արեգակնային ընտանիքն, պատահելով միայն գիտաւորաց որք կողեւորին մի դրութենէ յայլ դրութիւն եւ օգաբարերու, որք մնացորդներ են աւերակ աշխարհաց, կենաց մատենին մէջէն ջնջուած: Սաւառնիմք՝ միշտ սաւառնիմք. երեք տարիներ եւ վեց ամիսներ պէտք են հասնելու համար մերձաւորագոյն արեգակին, վառարան մեծասքանչ, կրկնակի արեգակ, համաչափ արագութեամբ հեղլով իւր շուրջն անհունութեան մէջ, լոյս եւ ջերմութիւն առաւել զօրաւոր քան մեր արեգակն: Բայց կանգ չառնումք. շարունակենք տանն ամ, քսան ամ, հազար ամ, միևնոյն ուղևորութիւնն, միեւնոյն արագութեամբ 75000 փարսախ մէկ երկվայրկենի մէջ: Այո՛,

հազար ամեր, առանց կանգ առնլոյ եւ ոչ իսկ հանգիստ, ընթանամք և քրննեմք մեր շաւղին վրայ այն բիւրաւոր դրութիւններն, այն նորանոր արեգակներն ամէն մեծութեամբ, արգասաւոր և հզօր վառարաններ, աստեղք որոց լոյսն կը վառի եւ կը շիջանի, այն անթիւ ընտանիքներն զանազան մոլորակաց, հեռակայ երկիրներ բնակավայր անծանօթ էակաց ամէն ձևով եւ ամէն բնութեամբ այն արբանեակներն, բազմագոյն, և բոլոր այդ երկնային գիւղանկարներն. դիտեմք այդ ազգերն. ողջունենք նոցա աշխատութիւնն, զնացքն և պատմութիւնն. 'ի վեր հանեմք նոցա բարքն, կիրքերն եւ զաղափարներն, բայց բնաւ կանգ չառնումք:

Աւասիկ այլ բիւրաւոր տարիներ որք կը ներկայանան շարունակելու համար մեր ուղևորութիւնն ուղիղ զծաւ՝ ընդունինք զայնս, զրաւենք զայնս, անցնինք այդ արեգականց եւ հեռակայ տիեզերաց մէջէն որք կը բոցավառին. չը զարմանանք երբ արեգակներ կը մերձենան կամ հեռակայ աստղեր կանձրեւեն մեր առջև հրեղէն արտասուք որք կը հոսին յաւիտենական անդունդին մէջ, ներկայ գտնուինք երկրագնդից իրար բաղխման, կրտսեր աշխարհաց կործանման, նորանոր երկրաց ծննդեան. հետևինք ընթացիցն այն դրութեանց դէպ յայն համաստեղութիւնս որոցմէ կը ձգուին. բայց կանգ չառնումք— հազար տարիներ, ևս, հազար տարիներ ևս շարունակենք այդ թռիչն առանց մեղմացնելոյ, առանց 'ի հանգիստ լինելով ուղիղ զծաւ, միշտ 75000 փարսախ արագութեամբ մէկ երկվայրկենի մէջ:

Ենթադրենք թէ՛ այսպէս միլիոնաւոր տարիներ կը ծափառէինք— արդեօք տեսանելի տիեզերաց սահմանազրոյսին վրայ կը գտնուինք: Աւասիկ մեծաստուեր անհունութիւններն ընդ որս հարկ է անցա-

նել— բայց հոն նորանոր աստղեր կը փայլին 'ի խորն երկնից:— Յառաջանալք, հասնինք նոցա. նոր միլիոնաւոր տարիներ, նոր յայտնութիւններ նոր աստեղային շրջալուծիւններ, նոր երկիրներ, և ինչ: Բնաւ վախճան, բնաւ հորիզոն բնաւ կամար, բնաւ երկինք որ կասեցնէ զմեզ: Միշտ անհունութիւն, միշտ դատարկութիւն: Ո՞ր ենք: Ո՞րպիսի ճանապարհէ մը ընթացանք: Անհունութեան գաղտնիք մէջ եմք. քայլ մ' իսկ չենք ըրած: Կեդրոնն ամէն ուրեք է, շրջագիծն եւ ոչ մի տեղ: Այո, աւասիկ մեր առջեւ բաց անհունութիւնն որոյ ուսումնասիրութիւն սկսուած չէ, ոչինչ տեսանք. սոսկմամբ յետս կընկրկինք, կիշանք ոչնչացեալ, անկարող շարունակելու մի անօգուտ ընթացք... Է՞, կրնանք անկանել ուղղաձիգ կերպիւ անզնորոյն մէջ, միշտ անկանել, և սակայն երբեք չպիտի հասնինք յատակին, երբեք չը պիտի մօտենանք նմա: Ոչ երկինք ոչ դժոխք, ոչ արեւելք ոչ արեւմուտք, ոչ վեր ոչ վար, ոչ աջ եւ ոչ ահեակ: Ի՞նչ ուղղութեամբ որ դիտենք զտիեզերս, անհուն է նա ամէն կողմանէ: Այն անհունութեան մէջ աշխարհաց և արեգականց ընկերակցութիւններն որք կը կազմեն մեր տեսանելի տիեզերքն, մեծ արշիպեղագոսին կղզեակն են, եւ յաւիտենականութեան մէջ, մեր մարդկութեան կեանքն այնքան հպարտ, իւր բովանդակ պատմութեամբն, մեր մոլորակին կեանքն վայրկեական երազ մ' է եւ եթ...:

Կանգ առնումք սոյն դիտողութեանց առջեւ, դեռ տաճարին մէջ չենք մտած. ճոխութիւնք կսկսին պարզուիլ յաչս մեր, երկնից մեծութիւնք կը շրջապատեն զմեզ երկնային բնութեան տեսարաններն կը հրապուրեն և կը բռնաբարեն մեր ուշադիր ականարկներն:

Քաղցր է ապրիլ մտաց զնոոյն մէջ, քաղցր է արհամարհել ռամիկ աշխարհի մը նիւթեղէն աղմուկներն, քաղցր է սա-

ւառնիլ եթերային բարձրութեանց մէջ և զոհել կենաց լաւագոյն վայրկեաններն, ճշմարտին, անհունութեան և յաւիտենականութեան ուսման:

Մ . Գ . ՄՕՁԵԱՆ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային ազգին առողջութեան, երջանկութեան եւ յառաջդիմութեան զլիաւոր պատճառն է աշխատութիւն: Բուսական և կենդանական աշխարհներ աշխատանք զիրեանց արգասիս 'ի յայտ կ'ածեն. ցորենոյ հատիկներն տապալելով յերկիր յետ սուղ ինչ ժամանակի յերեւան կուգան կեանք տալու մարդոց: Ծառք և ծաղիկք, բուրաստանք և այգեստանք կը ձօնեն իւրեանց արգասիքն ի լնուլ իղձս և ճաշակս: Սոքա ամենեքին ճգամբք և աշխատանք երեւան զան: Ո՞չ ապաքէն անհուն իմաստութիւնը յատուկ և վսեմ նպատակաւ մը դրաւ բնութեան մէջ աշխատութեան օրէնքն: Թռչունք կ'ամբառնան յօդս 'ի բաղխումն սիրասուն թևոց, ձկունք լողան 'ի յատակըս լայնածիր ծովուց, ճնիք թռչտին, կանաչագեղ դալարիք շարժին յայսկոյս և յայնկոյս իւրեանց՝ զուարճաւիթ ճոճամբք, ծաղիկք յառնեն իւրեանց գազաթունս ի վեր, կէսք շիկագոյն, ոմանք դեղնագոյն: Ծիծեռնակն, զարնան այս աւետաբեր սուրհանդակն, աւետէ մեզ աւուրց պայծառութիւնն և այսպէս ահա ամենայն կարգի գործարանաւորք ի շարժման են, և միանգամայն՝ մի յառաջդիմութեան: Արդարեւ խոհուն հանճարներու « շարժման մէջ կեանք կայ » արտասանութիւններն արժանի են ոսկեղէն տառերով արձանագրուիլ. արժանի այո, զի բուն մարդկային կեանքն 'ի շարժման կայ առողջ և նորա կենաց երկարիլն անտի կախումն ունի: Քար փայտ են. ոչ կարեն

ներ գնացին 'ի Կրինլանտիա տարածելու
համար զբրիտանիան թիւն այն անմշակ
երկրի խեւամորթ ցեղին մէջ: Այդ քա-
րոզաց տուած տեղեկութեանց նայելով,
Կրինլանտիոյ հիւսիւսային արեւմտեան
ծովեզրն Սմերիկայէն կ'բաժնուի խիստ
մօտ նեղուցով մը և այդ նեղուցի յա-
տակն կ'ցուցնէ թէ հաւանականաբար
կրնան երբեմն միացած լինիլ երկու
ցամաքներն: Թէ Ամերիկեան Եսգիմա-
ցիք կատարելապէս կը նմանին Կրին-
լանտիացոց իւրեանց հասակաւ, դէմ-
քով, հանդերձով և ապրելու եղանակ-
ներովն: Թէ Կրինլանտիացիք և Ա-
մերիկեան Եսգիմացիք միեւնոյն լեզ-
ուաւ կ'խօսին և ամենայն նկատմամբ
միեւնոյն ցեղին կ'վերաբերին: Կենդանի-
եաց տեսակներն եւս նոյն են յարակից
սահմաններուն մէջ: Արջ, գայլ, աղուէս,
վայրի այծ, ևն. նոյն տեսակէ են երկու
տեղերն: Եթէ հին և նոր աշխարհաց եր-
կու կիսագունտը 'ի սկզբան իրարմէ բո-
լորովին բաժնուած ալ լինէին, սոցա բա-
ժանումն միայն նեղուցով մը ըլլալով հի-
նէն 'ի նորն շատ դիւրութեամբ կրնան
անցած լինել մարդիկ: Եւ Ամերիկեան
Հնդիկներու և Ասիոյ արեւելեան բնակ-
չաց միջեւ տեսնուած նմանութիւնն եւս
կրնայ լուծել տոյն խնդիր:

Լ. Պոլիս

ՅՈՎԱԷՓ Յ. ԳՕՆԹ ՊԷՅ

ՈՒՂԻՆ ԱՆՍՏԵՐԻՒՐ

Մըլլար չարին հետ ամոխախ
իւ կիբեռուն կրնէ քեզ խաղ
Մի խոստիւր աջ կոյս կամ ձախ
Զգոնութեան համբէն խաղաղ:

Զգոյց եղիւ վաս նախանձէ,
Որ նախ քան զայլս քեզ կը խանձէ,
Այս մուրփին փութով սանձէ,
Փոխան սորայ սուրբ սէր գանձէ:

Մտիդ մէջ բնաւ մի տար տեղի
Խորհուրդներու ալ աղտեղի,
Կարծես ունին համն համեղի՝
Բայց արդիւնքն է յոյժ լեղի:

Վաճէ իսպառ դու ոն իբէն
Այն դժպընի որն ու բէն,
Տես քէ քանիքն ապաքէն
Կորան այն կրից հոսանքներէն:

Ո՛վ մարդ ինչու համար բու սէրդ,
Եւ բովանդակ բու յոյսերդ
Այս աշխարհին դու միտ կուտաս,
Որուն մէջ որ միտ կուտաս:

Եթէ ըլլաւ Սուրբ գրքով հոյս իբրեւ զծով,
Սակայն բափուր պահանջուած սուրբ
գործերով,

Մի յուսար քէ կը փրկուին դու Աստուծով,
Այլ ի կորուստ կ'երբաս կիցնաւ ուղիդ զծով:

Մ'ըսէր ո՛վ մարդ այսպէս անդ,
Թ'այսպէս շուտով կ'անցնիմ կենցաղ,
Թող քեզ չսայ սարսափ դազաղ,
Կարծածիդ չափ մանր չէ պաղ:

Լէր Աստուծոյ պատուիրանին միտ հնազանդ,
Հոգիդ հանգիստ եւ ապահով պիտ'ըլլայ անդ,
Առանց անոր կեանքի է 'սաղսուկ — 'առ-
խարհ ալ բանդ,
Ունայն հանճար, փարբանութիւն հպարտ
ճաղանդ:

Ա . Կ . ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

ԱՅԼԵՒԱՅԼԲ

ԶԻՆԱՑԻՔ ԵՒ ԼՈՒՍՆՈՅ ԽԱՌԱՐՈՒՄ. —
Բխրակնի ընթերցողք գիտեն թէ Թուր-
քաց ուսմիկ դասը լուսնոյ խաւարման
պահուն հրազէն կ'աւարպէ, սակայն Թեր-
եւս չեն գիտեր թէ Զինացիք եւս ունին
նոյն սովորութիւնը: Անգղիացիք անցեալ
տարի Օգոստ. 3ին զարմանօք տեսան այս
սովորութիւն: Այդ օր լուսինը խաւա-
րած էր եւ Լոնտոնի բնակիչները լսեցին
հրազինուց ձայներ որք կուգային գետին
վրայէն: Մարդիկ վազեցին պատճառը
հասկնալու համար եւ ծիծաղելով վերա-

դարձան պատմելով հետաքրքիր հասարակութեան թէ Չինական երկու մարտանաւներու զինուորները հրազէն կը պարպէին որպէս զի լուսինը եւ արեւը կընելու աշխատող վիշապը վախնալով փախչէր։ Այս առթիւ Անգղիական լրագիր մը կը գրէ հետագայ հեզնական տողերը, «Լոնտոնի բնակիչները արտօնութիւն ունեցան տեսնել եւ լսել այն յարձակումը զոր Չինացիք ըրին վիշապին վրայ, եւ ուրախ են որ կարող են շնորհաւորել Չինացիներն իւրեանց արտասովոր յաջողութեան համար վասն զի ժամը տասնուկէսին լուսին մակերեսը այնչափ պայծառ էր որչափ էր վիշապին յարձակումէն յառաջ։»

ԿՈՐՈՒՍԵԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ. — Ամերիկայի մէջ առաջին Անգղիական գաղթականութիւնն անհետ եղաւ սոսկալի եղանակաւ մը։ Հարիւր Անգղիացիք կ'ընակէին Թրօնոք կղզւոյն մէջ երբ Հուայթ, Ռովէյի կողմանէ կարգեալ կառավարիչը ճամբորդեց յԱնգղիա նորոգ զօրութիւններ ստանալու համար։ Արմատա կոչեալ Սպանիական նաւատորմը յայնժամ նաւարկելու վրայ էր եւ Հուայթ գործածեց իւր երկու նաւերը ծովասպատակութեան համար Եւրոպեան ծովերու վրայ։ Երբ երկու տարիներ յետոյ Հուայթ վերադարձաւ ի Թրօնոք, գաղթականութիւնը անհետացած էր։ Նշխար մը կամ արձանագրութիւն մը, գողցուած նիւթ մը կամ տեղական աւանդութիւն մը, երբէք չը բացատրեց այս անհետացման պատճառը, ոչ ալ գերի մը վերադարձաւ կամ ազատուեցաւ։ Պատմութիւն միայն գիտէ թէ առաջին Անգղիական գաղթականութիւնը Ամերիկեան հողին վրայ անհետացաւ անբացատրելի եղանակաւ եւ յաւիտենապէս։

Ի ՓԱՐԻՋ ԿԱԶԻ ԵՒ ԶՈՒՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄԸ. — Բաղդատմամբ Եւրոպեան ուրիշ մայրաքաղաքաց, Փարիզ շատ յետագէմ է նկատմամբ ջուրի եւ կազի մատակարարման։ Ի Փարիզ օդային կազը, որ կը գործածուի փողոցները լուսաւորելու

համար, երեք անգամ աւելի սուղ է քան ի Մանչէսթըր, եւ դժբաղտութիւնը սա է որ տեսակի կողմանէ երբեք չը հաւասարիր ուրիշ քաղաքաց կազերուն եւ շատ լոյս չը ասար։ Գալով ջուրին, սա կը հոգացուի Սէն գետէն բազմամարդ եւ առաջնակարգ թաղերուն մէջ իսկ։ Մինչը շանաւոր բժիշկ-տարրաբան Ժուրնալ Տէսպայի լմջ կ'ապացուցանէ թէ իւրաքանչիւր շաբաթ ի Փարիզ քսան-հինգ անձեր կը մեռնին թիֆօի ախտէն այդ ջուրին պատճառաւ առանց ի հաշիւ առնելու այն բազմութիւ ուրիշ հիւանդութիւններ որք կը համարուին իբր արդէնք ջուրին գէշութեան։

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի Ն

Անցեալ երեքշաբթի օր նորընտիր Պատրիարք, Տ. Խորէն Սրբազան պատիւ ունենալով ներկայանալու Վեհ. Սուլթանին հետեւեալ ուղերձը կարդաց Թուրքերէն լեզուաւ, յունկնդրութիւն նորին Վեհափառութեան։

«Օգոստափառ Կայսրդ իմ։

«Ձեր Վեհափառութեան իրատեղով հաստատուած ի պաշտօն Պատրիարքութեան Հայոց Կ. Պոլսոյ, պատիւ ունիմ իմ ծառայական խոնարհ շնորհակալիքս եւ երախտագիտութիւնս մատուցանել Ձեր Օգոստափառ ներկայութեան ընդունուելուս առթիւ։

«Վեհափառ Տէր իմ։

«Թէ իբրեւ հաւատարիմ հպատակ եւ թէ իբրեւ եկեղեցական պաշտօնեայ, կրկնապէս իմ նուիրական պարտաւորութիւնս պիտի լինի ներկայ պաշտօնս վարել ըստ բարձր կամաց Ձերդ Վեհափառութեան։ Առ այս յաջողելու համար, կ'աղաչեմ որ Ձեր ծառային չ'ըլանաք Կայսերական այն բարձր վստահութիւնն ու բարեհաճութիւնը զորս վայելած են իմ նախորդք յօրէ անտի Աշխարհակալ Սուլթան Մէհմէտի երկրորդի, որ հաստատած է զայս Աթոռ Պատրիարքութեան Կ. Պոլսոյ։

« Հայոց Ազգն, որ պատիւ կը համարի Օսմանեան հպատակութիւնն, եւ ամենայն հաւատարմութեամբ եւ անձնութեամբ փարած է Ձեր Վեհափառութեան Գահուն, երախտապարտ է այն անթիւ եւ անգին բարեաց եւ այն բարեկեցութեան համար զորս կը վայելէ ընդ հովանեաւ այդ փառապանծ Գահուն: Ի սէր իւր հպատակաց բարօրութեան ոչ մէկ շնորհ ինչպիսի աշխարհի հայրագործ ինքնակալի մը իշխանութեան ներքեւ իրենց վայելած բարերարութիւններն հաւատարիմ հայ հպատակները միշտ մեծաւ պարծանօք կը հռչակեն ի լուր աշխարհի, եւ գիշեր ու ցերեկ չեն դադրիր աղօթել իրենց Օգոստոսփառ Վեհապետին համար: »

« Բարձրեալն Աստուած մեր Օգոստոսփառ եւ բարեգութ ինքնակալն անսասան պահէ իւր փառապանծ Գահուն վրայ, եւ ամենայն բարօրութիւն եւ յաջողութիւն շնորհէ Նորին Կայսերական Վեհափառութեան: Ամէն: »

Վեհ. Սուլթանն ի պատասխան Ս. Պատրիարք Հօր բանից՝ շնորհ ըրաւ հետեւեալն:

« Իմ Նախահարցս հաստատած Պատրիարքական աթոռէն Ձեր նախորդին հրաժարականը ցաւ պատճառած էր ինձ: »

Գոհ եղայ Ձեր ընտրութենէն ի Պատրիարքութիւն, ճանչելով Ձեր փորձեալ արժանիքը, խոհեմութիւնն եւ հաւատարմութիւնն:

« Իմ Կայսերական ջանիցս առարկայն է յառաջացնել ամեն կարգի հպատակացս բարօրութիւնը, բարգաւաճումն եւ բարեկեցութիւնն: »

Ասոր փոխարէն կ'ակնկալեմ որ Հայ հպատակներս յարատեւեն իրենց բարւոք ծառայութեան եւ հաւատարմութեան մէջ առ իմ Տէրութիւնս:

Ձեր խոհականութենէն ալ կ'ակնկալեմ որ այս մօտը շարունակ խրատէք զիրենք:

Կը մաղթեմ որ ընդ երկար քաջաւորով վիճակի մէջ վարէք Ձեր այս պաշտօն եւ արժանանաք կայս. շնորհացս: »

Ապա Ս. Պատրիարք Հայրն հետեւեալ բարեմաղթութիւնն ըրաւ:

« Բարձրեալն Աստուած Ձեր Օգոստոսփառ հովանին անպակաս ընէ մեր վրայէն: Երկար կեանք պարգեւէ իւր բոլոր հպատակաց բարեբաստութեան պատճառ եւ բարձր հովանին եզող մեր Օգոստոսփառ ինքնակալին եւ զերծ կացուցանէ ամեն վիշակ: »

Ս. Պատրիարք Հօր բարեմաղթութիւններէն յետոյ, Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ հետեւեալ խօսքերն արտասանել.

« Ձեր աղօթքէն գոհ եմ. Աստուծով ուրիշ մօտ ժամանակ մը զՁեզ հրաւիրելով պիտի տեսնուիմ: »

Յայնժամ Նորին Սրբազնութիւնն ելաւ դահլիճէն, եւ ապա ի ձեռն արարողապետ Վսեմ. Միւնիր փաշայի ընդունեց իւր կուրծքին վրայ Նորին Վեհափառութեան շնորհած առաջին կարգի Մէծիտիյէ պատուանշանն: Վեհ. Սուլթանն բարեհաճեցաւ շնորհել նաեւ երկրորդ կարգի Օսմանիյէ եւ երկրորդ կարգի Մէծիտիյէ պատուանշաններ, առաջինն Գեր. Տ. Խորէն Նար Պէյ, եւ վերջինն Տ. Սիմէօն Սէֆէրեան Արքեպիսկոպոսաց որք ներկայ էին սոյն ընդունելութեան:

Յունաց Պատրիարքարանի կողմէ այս Շաբաթ օր Ազգ. Պատրիարքարան պատգամաւորութիւն մը եկաւ ի շնորհաւորութիւն Ամեն. Տ. Խորէն Ս. Պատրիարք Հօր: Պատգամաւորութիւն կը բաղկանար եկեղեցական եւ աշխարհական պատուարժան խառն անդամներէ յորոց մին որ է Գաղատիոյ Մետրապօլիտ Տ. Երասիմոս, յանուն Յունաց Պատրիարք Տ. Դիոնէսիոս Ե. ի կարգաց գեղեցիկ ուղերձ մը, յորում ի մէջ այլոց սա կարեւոր եւ հաճոյական իմաստք կը պարունակուէին: « Աներկբայ եմք թէ, ինչպէս օրթօտոքս եկեղեցին ամեն աղօթից մէջ կաղաչէ զԱստուած վասն միութեան եկեղեցեաց, Ձեր Սրբազնութիւնն եւ Ձեր եկեղեցին եւս նոյն աղերսը պիտի ուղղէք առ Աստուած: Այսպէս ողորմութեամբն

Բարձրելոյն ու Ջեր. Ս. աղօթիւք, երկու Ս. եկեղեցեաց միջեւ եղած այն անկարելորդ պատճառներն որք երկու եկեղեցեաց բաժանումն յառաջ բերած են, անհետանալով, ամենքս ալ միաբերան օրհնեմք ու բառաւորեմք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Սուրբ անունն եւ միշտ ու ամեն պարագայի մէջ եղբայրական սիրով ու միաբանութեամբ ապրինք ընդ հովանեաւ մեր «Օգոստոսփառ ինքնակալ Սուլթան Համիտ կայսեր»:

Ամեն. Ա. Պատրիարք Հայրն եւս ըստ պատշաճոյն պատասխանեց այս ուղերձին, եւ իբր կէս ժամ տեսակցելէ վերջ պատգամաւորութիւնն մեկնեցաւ:

— Եկեղեցի Հայաստանեայց անուն դադարեալ Հանդիսի Խմբագիր Պ. Թորոս Զուղայեցի, Երուսաղէմայ Ս. Յակոբայ վանուց ժառանգաւորաց վարժարանին աստուածաբանութեան դասատու անուանուած լինելով, այս Շաբաթ օր մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս:

ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԸՆԹԱՏՔԸ

Հետեւեալն Ռոտոսդոյէն գրուած է ի հրատարակութիւն.

Տարակոյս չը կայ թէ Հայ ազգի բարեկարգութեան վնեմ գործին մէջ մեծ դեր մը պարտի ունենալ Հայ կղերք վասըն զի ոչ միայն իւր նիւթականը ապահովուած է, այլ նաեւ աւելի ժամանակ ունի ազգային վերքերը քննելու: Եւ սակայն քանի տխուր է տեսնել որ մեր այս յոյս յաճախ անյուսութեան կը դատու պարտուինոյն իսկ նորատի եկեղեցականներէ: Ռոտոսթոյի բարեկամներէն մին կը պատմէ թէ գործի պատճառաւ հեռացած ըլլալով իւր խանութէ, երբ վերադարձաւ անդ տեսաւ որ իրեն կ'ըսպասէր իւր բարեկամներէ մին նորընծայ վարդապետի մը հետ որ է բնիկ Ռոտոսդոյի: Մի քանի իօսքերէ վերջ կարգը կուգայ խօսիլ Ռոտոսդոյի հրաժարեալ Առաջնորդին վրայ: Մեր բարեկամին ալ խորհական հիւրը կը հասկցունէ նմա թէ նորա հիացողներէն ըլլալուն պատճառաւ

ցաւ զգացած ըլլալու է այդու պատճառաւ: Մեր բարեկամը ընդհակառակը այդ մասին բողոքովին չեզոք անհատ մ'ըլլալը յայտնելու պահուն, յիշեալ ձորընծայ վարդապետը ոտքի կենէ եւ կսկսի պախարակել, անիծել եւ նզովել այն ամէն անձ որք կը սիրեն Ռոտոսդոյի նախկին առաջնորդը, վասնզի ինք գիտնալով ամէն մարդու եւ մանաւանդ Հայ եկեղեցականներու ներքին խորհրդները, գիտցած է թէ Ռոտոսդոյի նախկին առաջնորդը արժանի է միայն նզովքի եւ անէծքի իւր պաշտպաններով հանդերձ: Մեր բարեկամը կը խորհի փառաւորապէս դուրս վռնտել այդ վարդապետը, բայց իւր միւս հիւրին սիրոյն համար կը լռէ արհամարհոտ նայուածք մը սեւեռելով նորա վրայ: Մենք չենք հասկնար թէ կրթութեան եւ մարդկութեան մը օրէնքը կընտրէ վարդապետի մը բարեկամի մը միջոցաւ այցել անձ մը եւ անալիս տեսակցութեան մէջ նախատել զնա նորա բնակարանին մէջ, նզովելով անիծելով եւ աստանաներու կարգը դասելով զնա եւ ուրիշ անձեր: Թող ընթերցողք խորհին այդ մասին եւ ողբան ինձ հետ, որովհետեւ մեր յուսոյն մի մեծ մասը դրած ենք դուրս նոր եւ ազատ գաղափարներով զինեալ եկեղեցական երիտասարդ դասակարգին վրայ:

ՀՐԱՆՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ռոտական նոր փոխառութիւնն աստ պաշտօնական ակնքոց մէջ Հաշտ աջօք չը դիտուիր կըսէ Թանգի Պէրլինի թղթակիցը, թէ եւ որոշակի գիտնուած չէ թէ ինչ նպատակի պիտի գործածուի այդ փոխառութիւնն որ 20 միլիոն Անգլ. ոսկւոյ գումար մ'է: Պայմանագիրը դրամատունը յիշեալ գումարը պիտի վճարեն մինչեւ յառաջիկայ յունիս 4:

Ռոչիլտ դրամատունը՝ երկիւղ յայտնած են յիշեալ փոխառութիւնը ստորագրելու մասին, սա պատճառաւ որ Ռոտականաւորութիւնն իւր փոխառուներէ

գումարը ծախսելու եղանակին վրայ բացատրութիւն տալէ ուզած, առ այս թէ եւ Գերմանիոյ կառավարական լրագիրք միահամուռ կը ծանրանան, սակայն չըհետեւիր թէ Ռուսիա որչա՞ծ լինի պիտի կերպիւ գործածել իւր փոխառութիւնն որ անմիջապէս խանգարի եւրոպական խաղաղութիւնը: Եւ ստոյգ է թէ Ռուսիա զանազան նկատումներով հարկադրեալ է այժմ խաղաղասէր ուղղութիւն մը տալ իւր քաղաքականութեան:

— Պերլինէն հեռագրուած է թէ, Վիլհէլմ կայսրն Նոյեմբեր 22ին երեսփոխանական ժողովոյ բացմանն առթիւ ըրած բանախօսութեանը մէջ հաստատած է թէ Գերմանիա բարեկամական յարաբերութիւններ կը տածէ բոլոր տէրութեանց հետ: Նաեւ յայտարարած է թէ, առանց անհրաժեշտութեան ձեռնարկեալ պատերազմ մը հակառակ պիտի լինի իւր քրիստոնէական հաւատոյն եւ իւր պարտականութեանց հանդէպ գերմանական ժողովրդեան:

— Հանգուցեալ Յրետերիք կայսեր ամուսին, Յրետերիք կայսրուհւոյ այս միջոցին իւր դստերց հետ ի Լոնտոն ժամանումն, արդարեւ սրտառուչ տեսարան մը կը ներկայէր ամենուն:

Վիլհէլմ կայսր մինչեւ Պերլինի կայսրանք ընկերացած էր իւր մօր, ուր հրաժեշտի ողջոյնը տուաւ վշտակիր թագուհին իւր որդւոյն սիրակիր կերպիւ զայն ողջագութելով: Կալէսի իշխանն ի Ֆլէսինք դիմաւորեց զիւր ըյր, որ նստաւ իւր մօր՝ Վիլհէլմին թագուհւոյն զբօսանան, եւ գնաց ի Փորթ Վիլհէլմին, ուր կ'սպասէր իւր մայր: Այրի մօր եւ վշտակիր դստեր այս առաջին տեսակցութիւն աննկարագրելի ներգործութիւն մ'ունեցաւ անդ ներկայ եղողներու վրայ: Բովանդակ անգլիական մամուլն համակրալից յօդուածներով ողջունեց Յրետերիք կայսրուհւոյն ժամանումն ի Լոնտոն: Իբրեւ սրտաշարժ զուգադիպութիւն մը դիտել տրուեցաւ թէ այժմ Անգլիա ապաստան եղած է երկու դժբախտ կայս-

րուհեաց, մին՝ Էօթէնի՝ 1870 ի պարտեալ կայսեր պարին եւ միւսը՝ Յրետերիք Վիլհէլմին: Նոյն պատերազմին մէջ յաղթական հանգիստացող Յրետերիք գահաժառանգին եւ կայսեր այրին:

— Գերմանական եւ Անգլիական կառավարութեանց միջեւ համաձայնութիւն մը կ'ընկերացաւ մօտերս ի մասին արեւելեան Ափրիկէի խռովութեանց: Ըստ այդ համաձայնութեան կամ պայմանագրոյ, երկու Տէրութեանց մարտանաւք միաբանութեամբ եւ Զանգիպարի Սուլթանին հաւանութեամբ պիտի պաշարեն Զանգիպար կղզին եւ արեւելեան Ափրիկէի եզերքն որք կը վերաբերին նոյն վեհապետին, ջնջելու համար գերեաց տուր եւ առն եւ զինուց ու ռազմավերաց ներմուծումն: Եւ որպէսզի պաշարումն իրական եւ արագեցիկ լինի ընդդէմ գերեաց տուր եւ առին, հարկ համարած են երկուց Տէրութեանց մարտանաւուց այցել ամեն կասկածելի նաւ՝ բռնելու համար եթէ գերի պարունակէ, որ Տէրութեան դրօշն ալ որ պարզած լինի:

Պելժիական Պրապօ անուն չոգենաւ մը որ 400 սեւամորթներ առած ի Բօնիօ կելթար: Անգլ. Կրիֆօն անուն մարտանաւն Զանգիպարի մօտ իր իրաւունքն ի գործ դնելով՝ պաշարեց զայն կարծելով թէ սեւամորթք գերի էին: Բայց յետոյ հաստատուեցաւ թէ այն սեւամորթք ազատապէս եւ կանոնաւորապէս հաւաքուած էին իբրեւ գործաւոր եւ զինուոր եւ յօժար կամօք ու եռամեայ պայմանաժամով Բօնիօ կելթային, թոշակի մը փոխարէն ոյր մէկ մասը կանխիկ ընդունած էին, եւ պայմանագրութիւնք հիւպատոսին կողմէ վաւերացեալ էին: Հետեւապէս Պրապօ չոգենաւուն թոյլտուութիւն եղաւ իւր ճամբան շարունակել:

— Մինչեւ ցարդ յԱփրիկէ հաստատեալ անգլիացիք կ'ընային գերիներ. աշխատեցնել ոչ թէ իբրեւ գերի, այլ՝ իբրեւ վարձեալ աշխատաւոր: Բայց քանի որ գերեաց տերերուն կամ գերեզմաններուն դէմ վճռական պայքար մը բացուած:

է, չուզուիր որ նոքա իրենց բռնած գերիններէն նիւթական օգուտ քաղելու միջոց ունենան այսուհետեւ: Հեռագիր մը վերջերս ծանոյց թէ Զանգիպարի Անգղիական ընդհանուր հիւպատոսն այժմ արգելած է իւր հպատակաց այս կերպ շահագիտութիւններ կատարել:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առեւտրական եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան պաշտօնատան մէջ խառն յանձնաժողով մը կազմուած է որ պաշտօն ունի քննել այն պատճառներն որով ձեպնթաց կառախումբն անցեալ Ուրբաթ օր գծէն ելած էր: Այս արկած 30,000 ֆրանքի վնաս մը պատճառած է, ըստ որում կառքերու պատուհաններն եւ այլ կարասիները կոտորուած են: Երկրթուղեաց ընկերութիւնն իրրեւ վնասու հատուցում օրական 2000 ֆրանք կը վճարէ ձեպնթաց կառախումբի ընկերութեան, այն պատճառաւ որ կառախումբը գծէն ելնելով չէ կրցած ժամանակին Եւրոպա վերադառնալ:

— Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Զինի փաշա հաղորդած է Բ. Դրան թէ Պ. Բաուլա ստիպողաբար կը խնդրէ Հայտար փաշա Նիկոմիդիոյ գծին յանձնումն որուն փոխարէն 6,000,000 ֆրանք պիտի վճարէ Կայս. կառավարութեան:

— Ռօտօսդոյէն եկող ուղեւորք կը պատմեն թէ քաղաքին բրտարանին վրայ գտնուած հողակոյտը, որուն ստորոտն երկու Հայ աղայք կը խաղային, փլչելով, սողայոց մին նոյն վայրկենին մեռեր է, եւ միւսը ծանրապէս վիրաւորուեր է: Այս արկածէն շատ առաջ, տեղացիք թաղապետութեան ուշադրութիւնն հրաւիրեր են եղեր, սակայն կ'երեւի թէ թաղապետական պաշտօնեայք անփոյթ գտնուեր են:

— Բարձր. Ահմէտ Վէֆիգ փաշայի որդին՝ Րէֆիգ պէյ՝ անցեալ Ուրբաթ օր յանկարծամահ եղաւ իւր բնակարանին մէջ: Րէֆիգ պէյ հազիւ քառասուն տարեկան էր:

ՍԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍՈՒՐԱՏԵԱՆՑ.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՎԻՃԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔՆ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անկախութեան եւ կրօնական ազատութեան նկատմամբ ընտանի ոճով գործուած ընտիր եւ օգտակար աշխատութիւն մ'է, արժանի լուրջ ընթերցանութեան եւ խորհրդածութեան:

Տպագր. Նշան Կ. Պէրպէրեան. կը վաճառուի 7 դահեկան:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Մեծիմ Աղեփանդրի

Ի ՃԷՅԲԸՊ ԷՊՊՈՒՅԷ

Թարգմանեց

Յ. Հ. ՃԷՃԻՋԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՏԵԱՆ

[Աւանդակ]

1888

Սոյն յոյժ հետաքրքրական եւ հրահանգիչ ընտիր Թարգմանութիւնն զոր արդէն հրատարակուած է մաս առ մաս «Բիւրակ»ի մէջ, այժմ աւարտած լինելով՝ բազում ընթերցասիրաց թախանձանօքն եւ վերստին զգուշաւոր սրբագրութեամբ եղած է առանձին գրքոյկ մը որ երեք հարիւրէն աւելի երեսներէ կը բաղկանայ:

Գինն է 5 դահեկան:

Շատ գնողներու համար գոհացուցիչ զեղչ կը լինի:

Կը գտնուի ամեն Հայ գրավաճառներու քով, եւ նաեւ ջրավաճառ Պօղոս եւ Յակոբ աղաներու խանութներն, Ի Պահճէ Գափու, կամուրջի գլուխ:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՏԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Ձագմագճրար Յակոբեան խան, Թիւ 13: